

МІФАЛАГІЧНЫЯ ІНТЭРТЭКСТЭМЫ Ў ПАЭЗІІ ЛЕАНІДА ДРАНЬКО-МАЙСЮКА

Праблемы інтэртэкстуальнасці і пытанні тыпалогіі адносін як вынік выкарыстання паэтамі і празаікамі ў сваіх творах «чужога слова» – адна з шырока абмяркоўваемых з’яў у сучасным літаратуразнаўстве.

Пры аналізе творчасці Л. Дранько-Майсюка адносна наяўнасці ў ёй інтэртэкстуальных міфалагічных элементаў, мы абапіраліся на працы М. Бахціна [1], Ю. Крысцевай [12], Ж. Жэнета [11], Н. Фацеевай [13] і іншых даследчыкаў. Пад інтэртэкстуальнасцю разумеем сувязь пэўнага твора з іншымі, дзякуючы наяўнасці ў тэксце эпіграфіаў, цытат, алюзіяў, рэмінісцэнцый і г. д. Даследчыкі прапануюць свае класіфікацыі інтэртэкстуальных элементаў і звязуючых іх міжтэкставых сувязей. Паколькі нас цікавіць наяўнасць міфалагічных алюзіяў ў вершах Л. Дранько-Майсюка, звернемся непасрэдна да «ўласна інтэртэкстуальнасці, якая ўтварае канструкцыі «тэкст у тэксце» (цытаты, алюзіі, цэнтонныя тэксты)» [13, 122–159].

Як адзначае Н. Фацеева, «алюзіі – запазычанне пэўных элементаў пратэкста, па якіх адбываецца іх пазнаванне ў тэксце-рэцыпіенце, дзе і адбываецца іх прэдыкацыя» [13, 128]. Алюзія пазбаўлена літаральнасці і экспліцытнасці. Менавіта з-за гэтага яна ўяўляецца нечым больш далікатным і тонкім у параўнанні з цытатай. Спецыфіка алюзіі – ускосная адсылка да літаратурных тэкстаў, якая пэўным чынам прымушае працаваць памяць чытача і прадугледжвае магчымасць знайсці і зразумець у тэксце зашыфраваную аўтарскую думку.

У вершах Л. Дранько-Майсюка знаходзім шматлікія алюзіі на сюжэты міфаў, звязаных з антычнымі вобразами Авідзія [4, 237], Апалона [3, 48], Амура [4, 65], Арфея [5, 99], Леты [9, 25], Піфіі [3, 49], Сізіфа [4, 194], Харона [4, 9], Эола [2, 52], Эрата [5, 110] і іншых. Л. Дранько-Майсюк не проста называе імёны насельнікаў грэчаскага пантэона і тых, хто мае пэўнае дачыненне да іх, а, выкарыстоўваючы гэтыя міфалагічныя інтэртэкстэмы, разлічвае на фонавыя веды чытача і хоча ад яго інтэлектуальнай актыўнасці.

На прыкладзе ўжывання ў вершах вобраза старажытнагрэчаскага бога Апалона і вядомых сюжэтаў старажытнагрэчаскай міфалогіі, звязаных з гэтым богам, мы бачым, як Л. Дранько-Майсюк удала ўключае ў сюжэт сваіх твораў агульначалавечыя міфалагемы і сімвалы. Апалон – златавалосы, срэбралукі бог свету, апякун мастацтваў і муз, прадказальнік будучыні, бог-доктар, апякун перасяленцаў – паспяшыў адкрыць свае пачуцці маладой наядзе Касталіі і тым самым напалохаў каханую. У выніку ён страціў шчасце, якое, здавалася, было так блізка. З-за гэтага, як сцвярджае паэт, «няшчасны Апалон» «Сваю наблізіў старасць» [3, 48]: «Юнак вясёлы Ана-

лон, / Касталіяй зачараваны – / Наядай маладой, / Пабег за ёю наўздагон... / Пасля стаяў, расчараваны, / Над прывіднай вадой. / Які няшчасны Апалон! / Касталія крыніцай стала» [3, 48]. Німфа Касталія – дачка рачнога бога Ахелоя, ратуючыся ад пераследаванняў Апалона, ператварылася ў крыніцу на гары Парнас. У вадзе гэтай крыніцы, прысвечанай Апалону і Музам, амываліся паломнікі, што прыходзілі ў Дэльфы. Праз гэты міфалагічны сюжэт Л. Дранько-Майсюк раіць чытачу не быць хуткім у выказванні сваёй радасці, бо нават у адносінах таго, што датычыцца каханья, патрэбна быць асцярожным і ні ў якім разе не быць паспешлівым.

Лірычны герой Л. Дранько-Майсюка з ледзь чутным трымценнем адносіцца да каханай, даражыць пачуццямі, перажывае, хвалюецца. Паэт нават не верыць прароцтву апалонавай жрыцы Піфіі, якая прадракала яму і яго каханай разлуку: «Пад гучанне чартавай флейты / Вандравалі мы з табой у Дэльфы... / Уваход заняўшы ў Апалонаў храм, / Піфія разлуку прадракала нам. / І прароцтва пахла лісцем лаўра, / І сказала ты: «Усё няпраўда» [3, 49]. Аднак гэта прароцтва павінна збыцца, бо яно «пахла лісцем лаўра», а вечназьялёны лаўр яшчэ з часоў антычнасці лічыцца сімвалам славы, перамогі. Дэльфы – старажытнагрэчаскі горад, агульнагрэчаскі рэлігійны цэнтр з храмам і аракулам Апалона. У гэтым горадзе раз у чатыры гады праходзілі Піфіійскія гульні, якія былі другімі па значнасці і папулярнасці пасля Алімпійскіх. Заўважым: рамантычная вандроўка паэта і каханай у Дэльфы праходзіла «Пад гучанне чартавай флейты». Розныя віды чароту растуць і ў Беларусі, і ў Грэцыі.

Суцэшэнне горкім віном дапамаге лірычнаму герою забыцца, ён губляе пачуццё рэальнасці, цвярозасці і бачыць ва ўсім слодыч жыцця. У такім стане лірычны герой узгадвае памочніка Афравдыты Эрата, які робіць паэта багатым на пачуцці: «Віхура каралеўскага гарода, / Па горла апынуўшыся ў віне, / Пяе пра кучаравага Эрата, / Цвярозасць вымываючы з мяне, / Вось так паэт становіцца багаты / І адчувае асалоду ўсю» [3, 87]. У «Кнізе да спадарыні Эл» Эрот, наадварот, не можа да канца давесці сваю справу: яго стрэлы насуперак старажытнагрэчаскім міфам не дасягаюць сэрца спадарыні Эл. «Але не занятае сэрца. / Эрот, не шкадуючы стрэл, / І мне, і багам абвяшчае, / Што толькі ў спадарыні Эл / Занятым яно не бывае» [5, 110]. Л. Дранько-Майсюк наўмысна паказвае магчымасць безадказнага каханья, калі ніякія чары, нават дапамога Эрата, не падзейнічае на сэрца, у якім няма месца для гэтага закаханага.

Сярод антычных вобразаў, інтэрпрэтаваных Л. Дранько-Майсюком, ёсць тыя, што звязаныя з тэмай смерці: Лета [3, 8], Харон [4, 9]. Лета – адна з рэк у падземным царстве Аіда, рака забыцця. Памерлыя, калі прыбывалі ў падземнае царства, пілі вадзі з гэтай ракі, пасля чаго забываліся пра мінулае. Тыя ж, хто зноў з’яўляўся на зямлю, павінны былі яшчэ раз напіцца вады з яе: «Я пісаў раман пра Лету / І напісанае рваў, / Вытадко-

ваму сюжэту / Сваё сэрца давяраў. / Але гэтага сюжэта / Не ставала для жыцця, / І была каханка Лета – / Гераіняй забыцця» [3, 8]. Лірычны герой верша «Я стаміўся, я змарыўся...» проста стаміўся ад капрызаў каханай жанчыны. Напісаць раман яму не ўдавалася і ён проста бавіў час пад лёгкую музыку «над келіхам віна» [3, 9].

Прысутнічаюць алюзіі на сюжэты са старажытнарымскіх міфаў. Згодна рымскай міфалогіі, багіняй прыгажосці з'яўляецца Венера, якую супастаўляюць з грэчаскай Афродытай: «Ты глядзіш на мяне, ты глядзіш, / Нечаканая госця, – / Так Венера глядзіць на Парыж / І спрыяе міласці» [3, 40]. Гэтай інтэртэкстэмай аўтар падкрэслівае незямную прыгажосць каханай, загадкаваець у позірку, калі яна глядзіць на лірычнага героя.

Разам з тым Л. Дранько-Майсюк звяртаецца і да славянскай міфалогіі. Алюзіі на міфалагічны вобраз, звязаныя з богам-грамавержцам Перуном, прысутнічаюць у яго паэтычных творах. Напрыклад, у вершы «Пярун блаславіў твае ўцёкі...» чытаем: «Пярун блаславіў твае ўцёкі – / Высокі і добры наўздзіў – / Твае завушніцы, нярсцёнкі / І твой ланцужок блаславіў» [3, 28]. Сувязь паэта, жанатага чалавека, з чужой жонкай блаславіў самы галоўны язычаскі бог. Аднак такая забароненая любоў не робіць чалавека шчаслівым на працягу ўсяго жыцця: яна імгненная, як маланка Перуна, што здольна запаліць у любы момант усё, што ёй трапіцца на шляху. Яна знішчае каханне, запальвае і тут жа гасіць святло ў душы і селіць замест яго цемру. Дабрыня Перуна – хвілінная дапамога, невялікі і адначасова такі значны падарунак каханым, якія не могуць быць разам.

Героі вядомых літаратурных твораў, у якіх актуалізуюцца літаратурныя міфы, знайшлі сваё месца і ў творчасці паэта-інтэлектуала Л. Дранько-Майсюка. Гэта вобразы легендарных іспанцаў Дон Жуана і Дон Кіхота: «І забыццё палюбоўнага раю / Бачыцца таннай пустой пазалотай, – / Гэта ў табе Дон Жуан памірае / Ад справядлівай рукі Дон Кіхота» [3, 27]. Адзін – легендарны распуснік, пакарыцель жаночых сэрцаў, любоўныя і дуэльныя паходжанні якога доўгі час заставаліся беспакаранымі. Другі – абаронца бедных і пакрыўджаных. Дон Жуан у лірычным героі верша «Шчасце сустрэне цябе, быццам холад...» памірае ад таго, што яго каханка ўжо не такая, якой была раней: «у халаце да долу», «з непрыбранымі валасамі», у яе «нефарбаваныя вейкі і вусны». Хвіліннае каханне паэт паставіў вышэй за жонку і сына, вышэй за свае вершы. Былое шчасце, як піша аўтар, «Покуль яно каля люстра ў адчай / Воблік шукае выратавальны» [3, 27], лірычны герой адпускае, зразумеўшы пустату такога шчасця і тым самым змірыўшыся са смерцю ў сабе Дон Жуана. Хутчэй за ўсё ён больш не будзе ставіць вышэй за імгненныя хвіліны шчасця сям'ю. Дон Кіхот – сімвал справядлівасці, які пазбаўляе жыцця Дон Жуана ў душы паэта.

Угадаў Л. Дранько-Майсюк і пра аднаго з самых вядомых рыцараў Круглага стала – рыцара Ланцэлата: «Мы будзем ведаць з году ў год, / Таго

забыць не зможам, / Што толькі рыцар Ланцэлот / Сапраўдны пераможца» [9, 125]. Ланцэлот забіў Дракона і вызваліў ад яго прыгнёту людзей, вось і славіць добрага і мужага рыцара народ.

Акрамя алюзій на міфалагічных герояў, на самі міфы ў вершах Л. Дранько-Майсюка часта сустракаюцца алюзіі на месцы, з якімі звязаны пэўныя міфы. Гэта непасрэдна сама Грэцыя – «мы ў Грэцыі даўно» [2, 50], старажытныя Афіны – «Тваё цела абвіў вінаград / Старажытных Афінаў» [3, 41], Акропаль – «Калі ўзьходзіў на Акропаль» [4, 239], Атлантыка – «твая Атлантыка» [2, 51], Геліконская гара – «Дастань з геліконскай гары» [3, 189], Дэльфы – «Вандравалі мы з табой у Дэльфы» [3, 49], Егіпет – «Я паміраць паеду ў Егіпет» [9, 34], Іанічнае мора – «За акном – дыяфанавы пляц / Іанічнага мора» [2, 28], Парфенон – «свет аднаўляецца, як парфенон» [3, 50], Рым – «вучнёўскі Рым» [2, 51].

Выкарыстанне міфалагічных алюзій у лірыцы Л. Дранько-Майсюка падпарадкавана канкрэтнай мастацкай задачы. Гэтыя інтэртэкстэмы дазваляюць вызначыць пазіцыю аўтара ў адносінах да кахання, тлумачаць паводзіны лірычнага героя. Лірычны герой стварае сваю краіну, у якой на шляху сумлення няма ніякіх перашкод, як гэта бачым у вершы «Сон залаты не менее ў цане...»: «Калі знаходзім пачуццё адно / І нітку залатую, што не рвецца, / То мы – не тут, мы ў Грэцыі даўно...» [3, 101].

У выбары паміж «праведным» жыццём і новымі эмоцыямі герой прадказальна схіляецца да законаў антычнасці з яе любоўнай цяпці і ўседазволенасцю. Ён разумее грэшнасць адносінаў жанатага мужчыны з замужняй жанчынай, але яму складана адкрыта абвінаваціць сябе ў гэтым і тым самым паставіць кропку, пазбавіўшыся новых эмоцый. Адзіны выхад для яго сумлення – апраўданне забароненай сувязі былымі традыцыямі: «Няхай пачуцці вінаватыя, / Сваёй збаяўшыся віны, / Папросяць радасці эладнае / У вечна юнай даўніны... / У даўніны – не крык анафемны, / А суцяшэнне для мяне: / Няма ні грэшных і ні праведных, / А ёсць каханыя і не...» [4, 263].

Як відаць, у некаторых выпадках пранікненне ў творы Л. Дранько-Майсюка сюжэтаў з міфалогіі адбываецца дзякуючы падрабязнаму апісанню, захаванню сюжэтнай лініі і параўнальна нязначнай трансфармацыі тэксту арыгінала. Выкарыстоўваючы вобразы грэчаскіх, рымскіх і славянскіх багоў, паэт прама ўказвае чытачу на першакрыніцу.

Алюзіі ў вершах Л. Дранько-Майсюка складаюць асобную групу інтэртэкстуальных элементаў. Сярод алюзій сустракаюцца атрыбутаваныя алюзіі і алюзіі без атрыбуцыі. Калі гаварыць пра тое, якія з іх пераважаюць, то адзначым, што гэта алюзіі без атрыбуцыі. Міфалагічныя алюзіі ў паэзіі Л. Дранько-Майсюка можна падзяліць на тры групы: алюзіі на антычныя вобразы, алюзіі на міфалагічныя сюжэты, алюзіі на геаграфічныя месцы, звязаныя з міфічнымі сюжэтамі і іх героямі.

Такім чынам, алюзіі – адзін з асноўных спосабаў выражэння інтэр-тэкстуальнасці ў лірыцы Л. Дранько-Майсюка. Перад тым, як выкарыстаць элементы міфалогіі, паэт падвяргае іх сваёй інтэрпрэтацыі, дзякуючы чаму яны трансфармуюцца яго свядомасцю, яго чалавечым і мастацкім вопытам.

ЛІТАРАТУРА

1. *Бахтин, М.* Эстетика словесного творчества / М. Бахтин. – М.: Искусство, 1986. – 444 с.
2. *Дранько-Майсюк, Л.* Акропаль: паэзія, эсэ / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск: Маст. літ., 1994. – 195 с.
3. *Дранько-Майсюк, Л.* Вершы. Каханне. Проза / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск: Харвест, 2003. – 304 с.
4. *Дранько-Майсюк, Л.* Гаспода: выбранае / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск: Маст. літ., 1998. – 383 с.
5. *Дранько-Майсюк, Л.* Кніга для спадарыні Эл: проза, вершы, п'еса / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск: Кнігазбор, 2012. – 200 с.
6. *Дранько-Майсюк, Л.* Над пляцам: вершы / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск: Маст. літ., 1986. – 86 с.
7. *Дранько-Майсюк, Л.* Паэтаграфічны раман: вершы, проза / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск: Кніга, 2002. – 111 с.
8. *Дранько-Майсюк, Л.* Стомленасць Парыжам: вершы і эсэ / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск: Маст. літ., 1995. – 191 с.
9. *Дранько-Майсюк, Л.* Тут: вершы, паэмы, эсэ / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск: Маст. літ., 1990. – 214 с.
10. *Дранько-Майсюк, Л.* Цацачная крама: кніжка для вялікіх і малых / Л. Дранько-Майсюк. – Мінск: Медисонт, 2008. – 128 с.
11. *Женнет, Ж.* Фигуры: работы по этике / Ж. Женнет; пер. Е. Васильевой [и др.]; под общ. ред. С. Зенкин. – М.: Изд-во им. Собашниковых, 1998 – 469 с.
12. *Кристева, Ю.* Избранные труды: Разрушение поэтики / Ю. Кристева; пер. Г. Косиков и Б. Нарумов. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – 656 с.
13. *Мифологический словарь* / И. Н. Лосева [и др.]. – Ростов н/Д.: Феникс, 1997. – 576 с.
14. *Фатеева, Н. А.* Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов / Н. А. Фатеева. – М.: Агар, 2002. – 280 с.